

1) правові норми, які регулюють поведінку людей, визначають права й обов'язки громадян. Ці норми містяться в різних правових актах: Конституції України, законах, указах Президента; постановах Кабінету Міністрів України; нормативних актах міністерств і відомств; рішеннях органів місцевого самоврядування;

2) особливу групу правових норм, що регулюють суспільні відносини в сфері діяльності спеціальних підрозділів міліції, складають встановлені державою заборони щодо вчинення протиправних дій, а також норми, що передбачають відповідальність за вчинення подібних дій;

3) третю групу норм, що регулюють відносини в сфері організаційної діяльності спеціальних підрозділів міліції, складають норми, що визначають повноваження їх органів, посадових осіб та окремих працівників, а також форми, методи, і способи здійснення певних функцій.

Отже, нормативно-правове регулювання діяльності спеціальних підрозділів міліції необхідно розуміти як цілеспрямовану діяльність суб'єктів нормотворчого процесу щодо врегулювання та впорядкування засобами юридичної техніки суспільних відносин, які виникають з приводу визначення принципів, завдань та їх оптимальної організаційної структури.

На нашу думку, удосконаленню нормативно-правової бази, покликаного регулювати відносини в сфері діяльності спеціальних підрозділів міліції, сприятиме розроблення проекту Концепції розвитку нормативно-правового регулювання діяльності спеціальних підрозділів міліції. Затвердження такої Концепції упорядкує роботу суб'єктів правотворчості, зробить їх діяльність більш виваженою й послідовною, забезпечить подальше підвищення ефективності діяльності спеціальних підрозділів міліції в системі МВС України.

Список літератури: 1. Алексеев С.С. Правовое регулирование и логика права // Право. опыт комплексного исследования. М., 1999. 2. Шатрава С.О. Административно-правовой статус работника специального подразделения милиции // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 25. 2004. 3. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Курс лекций. В 2-х томах. Т.1. Свердловск. 1972. 4. Курагин Г.Г. Механизм ведомственного правового регулирования деятельности органов внутренних дел. М., 1976. 5. Веремеенко И.И. Механизм административно-правового регулирования в сфере охраны общественного порядка: ч.1-2. Предмет и понятие / МВД ССР; Всеоюзный научно исследовательский и-т. М., 1981. 6.Тихомиров Ю.А Курс административного права и процесса. М., 1998. 7. Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. К., 1991. 8. Колпаков В.К. Адміністративне право України. К., 1999.

Надійшла до редколегії 29.09.05

О.В. Агєєв

ДО ПИТАННЯ ПРО ХАРАКТЕРИСТИКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Процес побудови в Україні правової держави нерозривно пов'язаний з удосконалюванням всіх сторін життя суспільства й у першу чергу – з вдос-

коналенням правової бази, створенням належних механізмів реалізації правових норм.

У концепції адміністративної реформи в Україні вказується, що на сучасному етапі розвитку нашого суспільства метою адміністративно-правового регулювання є встановлення й регламентація таких взаємин громадян, при яких кожній людині повинно бути гарантоване реальне дотримання й охорона в сфері виконавчої влади належних їй прав і свобод, а також ефективний захист цих прав і свобод у випадках їх порушення [1, с.45]. Представляється, що ключову роль у досягненні цього грають адміністративно-процесуальні норми.

У цілому сфера адміністративного процесу являє собою ту сторону суспільних відносин, що найбільшою мірою забезпечує реальні взаємини особи й держави. Десятки й сотні тисяч громадян щодня звертаються в державні органи для вирішення найрізноманітніших питань, і від того, наскільки чітко ці взаємини оформлені в правовому аспекті, у значній мірі залежить ефективність роботи цих органів. Чіткість адміністративно-процесуального регулювання визначає й атмосферу відносин громадян і державних органів, їх посадових осіб. Не викликає сумнівів, що чим легше й безконфліктно складаються взаємини громадянина й органів держави, тим спокійніше й більш захищено почуває себе індивід, і як наслідок цього неминуче підвищуються його законотворчість, повага до держави і її органів, їхній авторитет [2, с.4]. З іншого боку, виникаючі конфлікти й правові спори безумовно вимагають швидкого й ефективного механізму їх вирішення. І з цих позицій адміністративно-процесуальна форма також повинна представляти оптимальний спосіб їх доцільного й справедливого розв'язання.

Останнім часом у юридичній літературі є спроби теоретичного обґрунтування поділу адміністративного права на адміністративне й адміністративно-деліктне право. Нам представляється, що це деякою мірою пов'язано й з проблемами адміністративного процесу, зокрема з питанням про автономність провадження по справах про адміністративні правопорушення в рамках адміністративного процесу.

Дотримуючись логіки автора цієї концепції, інститут адміністративної відповідальності генетично однорідний з інститутами цивільної й кримінальної відповідальності [3, с.17-21]. У такому випадку логічно припустити й однорідність процесуальних норм, що регламентують притягнення до адміністративної відповідальності, із цивільним і кримінальним процесами і, як результат, виділення у структурі адміністративно-процесуального права адміністративно-деліктного процесуального права. Здається, що такого роду підхід не можна визнати правильним. Дійсно, не можна заперечувати певної спільності цих видів процесів, оскільки всі вони являють собою врегульовану відповідними процесуальними нормами діяльність, пов'язану з реалізацією норм матеріального права. Однак ряд характерних рис дозволяє виділити адміністративний процес серед так званих «традиційних» видів процесу.

Насамперед, варто підкреслити ту важливу обставину, що у разі, якщо цивільний і кримінальний процес реалізуються в такій специфічній формі державної діяльності як правосуддя, то адміністративний процес значною мірою характерний для іншого виду державної діяльності – управлінської. Слід також мати на увазі, що цивільний і кримінальний процеси – суть діяльність правозастосовча, а адміністративному процесові характерно не тільки правозастосування, але й нормотворча діяльність, наприклад, при розробці й прийнятті актів управління нормативного характеру. Не можна також не відзначити і те, що адміністративний процес, на відміну від традиційних видів процесу, забезпечує реалізацію матеріальних норм не тільки адміністративного, але й інших галузей права. Його особливість підкреслюється й характером управлінської діяльності, що носить в основному позитивний характер, тоді як цивільний (меншою мірою) і кримінальний процес є по своїй суті юрисдикційними. Особливість управлінської діяльності багато в чому обумовлена і значно більш широким колом суб'єктів здійснення адміністративного процесу. І, нарешті, розмаїтість управлінських зв'язків, різнобічність і різноманіття управлінської діяльності визначають і структуру адміністративного процесу, значне число проваджень, які його складають.

Таким чином, адміністративний процес займає своє особливе місце в ряді процесуальних форм діяльності органів держави й має деякі специфічні ознаки, що дозволяють виокремити його серед інших видів процесу.

Розглядаючи сутність адміністративно-процесуальної діяльності, не можна не звернути увагу на ще одне дискусійне питання, що має, на наш погляд, концептуальне значення. Мова йде про поняття «процес» і «процедура», їх співвідношення. Це тим більш важливо, що розмежування цих понять виступає як один з аргументів прихильників вузького, юрисдикційного розуміння процесуальної діяльності.

Відзначимо, що значна увага цьому питанню приділялася А.П. Гетьманом, який виділив три основних підходи до розуміння даних категорій. Висловлені ним міркування представляються нам абсолютно правильними. Так, розглядаючи судження про те, що об'єднання понять «процес» і «процедура» знецінює, знекровлює й вихолощує перше з них, що склалося історично й прийняте в законодавстві, практиці й у науці [4], А.П. Гетьман аргументовано зауважує, що незрозуміло, на якій підставі вкладений В.А. Тарасовою у поняття «процес» зміст вважається абсолютно правильним і саме він використовується тим же законодавством, практикою і наукою. Також залишається незрозумілим, чому варто вважати, що об'єднання юридичних процедур під рубрикою «процес» збіднює це поняття, а не навпаки – збагачує його, сприяє набуттю нових якісних граней його змістової характеристики [5, с.124-125].

Досліджуючи позицію В.Н. Протасова, котрий трактує процес як різновид правової процедури [6, с.62], А.П. Гетьман відзначає, що введення в юридичну термінологію відповідного категоріального апарата, використованого автором, здійснено не тільки без належно обґрунтованих посилань, але й не відображає потреб юридичної науки й практики на сучасному етапі, тому що є штучним [5, с.125], і, на наш погляд, об'єктивно не виправданим.

Водночас необхідно зазначити наступне. В.Н. Протасов при визначенні розглянутих понять виходить із того, що поняття «процедура» є більш широким, ніж «процес» і, відповідно, останнє розглядається як елемент процедурної діяльності. Відстоюючи позицію про розбіжність понять «процес» і «процедура», В.Н. Протасов критикує позицію В.О. Лучіна про рівнозначність розглянутих термінів, що ґрунтується на визначенні цих термінів у лінгвістиці [7, с.25]. Як аргумент, він приводить висловлення О.Е. Лейста про неможливість підміни лінгвістичними вишукуваннями вивчення права, практики його застосування, потреб і тенденцій розвитку [8, с.122]. Подібний аргумент видається нам щонайменше некоректним. Не викликає сумнівів, що прийнята в правовій науці й правозастосовній практиці юридична термінологія вимагає обґрунтованості й вивереності, які у свою чергу забезпечуються мовознавством. Не можна заперечувати й той факт, що основним інструментом у професійній діяльності правознавців, як теоретиків, так і практиків, є мова (на відміну від точних наук, де значення більшою мірою мають символи, формули). Тому навряд чи можна погодитися з автором, що заперече в такий спосіб можливість трактування певних термінів відповідно до їх загальноприйнятих значень, тим більше, що лінгвістика є загальноприйнятною сферою наукового знання. Таке заперечення, власне кажучи, означає невиправдане ускладнення питань, заміну загальноприйнятих термінів і визначень найчастіше просто надуманими еквівалентами. Не зовсім коректним у науковому плані видається нам і посилення В.Н. Протасова на часте використання терміна «процедура» у різних газетних публікаціях [6, с.3, с.24, с.41], які, на наш погляд, носять публіцистичний характер, не ґрунтуються на глибоких наукових дослідженнях та й самі висновки, що містяться в них, не носять наукового характеру. На закінчення відзначимо, що окремі висловлювання В.Н. Протасова ставлять під сумнів переконаність автора в правоті своєї позиції. Зокрема, він відзначає, що одне процедурне відношення забезпечує процес (підкреслено нами – О.А.) реалізації іншого [6, с.30], що поняття «процесуальна процедура» і «юридичний процес» відображають те саме явище [6, с.39].

У такий спосіб підхід до розуміння співвідношення понять «процес» і «процедура», що визначає їх як рівнозначні, представляється нам найбільш прийнятним, оскільки підтверджується не тільки їх значеннєвим, етимологічним збігом, але й тим, що змістом цих юридичних понять є врегульована процесуальними (а не процедурними), або процесуально-процедурними нормами діяльність, що має свою послідовність і спрямована на досягнення певного результату [5, с.121].

Тривалий час поняття «процес» і «процедура» розділялися в законотвірчій практиці України. Зокрема, на рівні законопроектів виділялися Адміністративно-процедурний і Адміністративно-процесуальний кодекси України. Очевидно, таке положення можна пояснити необхідністю уникнути плутанини в майбутньому правозастосуванні названих законодавчих актів. Здається, що ці обставини були враховані законодавцем і проект Адміністративно-процесуального кодексу України був прийнятий Верховною Радою України як Кодекс адміністративного судочинства.

Список літератури: 1. Концепція адміністративної реформи в Україні. К., 1998. 2. Тищенко Н.М. Адміністративно-правовий статус громадянина України: проблеми теорії і пути совершенствования. Х.,1998. 3. Колпаков В. Адміністративно-деліктне право у юридично-галузевій парадигмі // Право України. 2002. № 4. 4. Тарасова В.А. Процессуальная форма деятельности органов специального обеспечения//Сов.гос. и право.1973.№11; Алексеев С.С. Социальная ценность права в социалистическом обществе. М.,1971. 5. Гетьман А.П. Процесуальні норми і відносини в екологічному праві. Х., 1994. 6. Протасов В.Н. Основы общеправовой процессуальной теории. М., 1991. 7. Лучин В.О. Процесуальні норми в радянському державному праві. М., 1976. 8. Лейст О.Э. Санкції і відповідальність по радянському праву (теоретичні проблеми). М., 1981.

Надійшла до редколегії 09.08.05

В.В. Половніков

ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ ТА ТЕРМІНИ ТРИМАННЯ ОСІБ ДЕРЖАВНОЮ ПРИКОРДОННОЮ СЛУЖБЮ УКРАЇНИ

З метою виконання управлінських завдань щодо забезпечення недоторканності державного кордону (далі ДК) та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні особовий склад Державної прикордонної служби (далі ДПС) України вступає в численні адміністративно-правові відносини з громадянами, їх об'єднаннями, підприємствами, організаціями та установами.

На ДПС покладене значне коло завдань та функцій щодо забезпечення правопорядку на ДК, попередження і припинення порушень законодавства про ДК України, тому від удосконалення її правоохоронної діяльності значною мірою залежить зміцнення законності і правопорядку в країні. Переважну більшість зазначених завдань ДПС реалізує в ході здійснення адміністративної діяльності, тобто під час виконання адміністративного законодавства, використання адміністративно-правових заходів впливу.

У правоохоронній діяльності ДПС використовують різноманітні організаційні, технічні, виховні та інші засоби, особливе місце серед яких займають правові, зокрема, адміністративно-правові засоби боротьби з правопорушеннями. Найважливішими серед останніх є заходи адміністративного примусу, використання яких забезпечує безпосереднє попередження, виявлення і припинення порушень правових норм, притягнення винних до юридичної відповідальності, усунення шкідливих наслідків правопорушень, а в кінцевому підсумку – зміцнення законності і правопорядку.

Необхідність використання адміністративного примусу в правоохоронній діяльності ДПС передбачена обов'язками, визначеними у статті 19 Закону України «Про Державну прикордонну службу України». Згідно із ст.20 вказаного закону, органам, підрозділам, військовослужбовцям, а також працівникам ДПС України, які відповідно до їх службових обов'язків можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, надається право здійснювати адміністративне затримання осіб на підставах і на строки,